

TEMPS DE VIURE, TEMPS D'EDUCAR-SE

Síntesi de la lliçó inaugural del prof. Dr. Joan Manuel del Pozo al Centre Associat de la UNED a Girona, pronunciada a la seu de Salt el 6.10.14

L'educabilitat és un tret essencial de la condició humana en tot moment de la seva existència. La plasticitat cerebral no és la mateixa en edats infantils que en edats adultes o senils, però -llevat de casos extrems de malaltia neurològica o d'accident greus- sempre existeix en alguna mesura i permet una modificació cap al creixement i la millora personal, que és l'objectiu central de l'activitat educadora. Pot dir-se, per tant, que mentre les persones viuen, o durant el seu *temps de viure*, són educables o *en temps d'educar-se* perquè són en tot moment millorables.

La font o impuls d'aquesta millora és potencialment múltiple, però destaca, en les edats infantils i juvenils, la institució escolar: llar d'infants, escola primària, instituts de secundària i universitats, bàsicament. Especialment en el cas de les universitats cada dia és més practicable l'educació dita 'formal' en edats adultes o avançades. Amb tot, la societat contemporània és cada cop més conscient que la font de l'educació és múltiple i diversa; educa la ciutat -com volien els grecs: *polis andra didàskei* (Simònides), “la ciutat educa els homes”-, educa la família, eduquen els mitjans de comunicació, eduquen les empreses, eduquen les organitzacions socials i les institucions polítiques, eduquen els clubs esportius i les entitats culturals, etc.

No tota educació té el mateix contingut, però de tota educació es pot dir que, com a mínim, transmet entre persones algun valor i que, en el millor dels casos, estimula la creació de valor per part del propi subjecte educable. En realitat, sempre el subjecte educable o l'educand és requerit -sense ser-ne gairebé mai conscient en etapes infantils, però força més en etapes adultes- a educar-se ell mateix: el seu compromís en la pròpia millora és tan important com l'actuació de la font externa que pretén educar-lo. Sense la pròpia implicació, el més probable és que l'educació que li arribi de fora acabi essent improductiva, com una mena d'imposició material sobreposada que se suporta o es porta afegida, però que no s'assimila.

Cal superar algunes inèrcies conceptuals de caràcter reduccionista relacionades amb la noció d'educació: principalment, tres. La primera, la que pretén reduir l'educació a una transmissió estricta de coneixements teòrics, reduccionisme cognitivista que oblidava la integralitat o complexitat de la persona, en oblidar aspectes tan essencials com la dimensió emocional i la dimensió social. La segona, la que redueix l'activitat educadora a una preparació només per al treball o per a un exercici professional, com si només calgués educar les persones per a la productivitat econòmica. La tercera, molt vinculada a les anteriors, és la que pretén educar exclusivament la persona per a la lluita individual(ista) per a l'existència, tot oblidant que una de les principals missions de tota

institució educadora -formal o no formal- és la socialització. La socialització no s'avé amb plantejaments individualistes, molt propis d'una cultura hegemònica de matriu neoliberal que menysprea la dimensió social de les persones i del mateix coneixement, de la cultura i de la ciència.

Un dels trets de la globalització de la societat actual és l'acceleració del temps. La persona avui està sotmesa al que alguns han anomenat la "dictadura del present", una vivència del temps que tendeix a menysprear el passat -com si pogués considerar-se 'caducat', tot ignorant que el passat humà mai no caduca- i a depredar el futur -posant els recursos de generacions futures al servei del nostre presentisme hiperconsumista-. En aquesta situació, és molt necessari recuperar el gruix del temps, la seva espessor, per permetre la funció autoeducadora en tot moment de la vida. Sense un mínim '*tempo lento*' l'educació no pot fer el pòsit necessari per integrar tots els valors en la nostra personalitat. Estem induint en les generacions joves, però també en les adultes per una inevitable imitació i contagi, una incapacitat per a l'espera que desequilibra el creixement personal; també ens provoca una dificultat per elaborar l'experiència, que demana temps, pausa i reflexió sobre les nostres vivències si no volem reduir-les a anècdotes que llisquen frívolament sobre la nostra memòria. Necessitem assossegar la nostra experiència per evitar, entre altres riscos, conformar-nos amb la informació en substitució del bon coneixement, amb la substitució de la immediatesa de les imatges en detriment del valor formatiu essencial de la paraula, que acaben totes plegades per reduir l'educació a una variant més de l'*entertainment*, aquesta cultura de l'entreteniment cada dia més arrelada.

Des del moment que acceptem que tota època vital, tot el *temps de viure*, és *temps d'educar-se*, es justifica la ja tòpica expressió d'educació o formació "al llarg de la vida". És una idea sens dubte positiva, però necessita un complement molt important, atès que la noció ha quedat lligada des de fa anys a una formació o 'reciclatge' per actualitzar o reconstruir les capacitats i habilitats estrictament laborals o professionals. És a dir, formar-se per treballar millor. No és gens menyspreable l'objectiu, però és molt limitat, perquè evidentment les persones són alguna cosa més que treballadors o professionals: per això cal reivindicar la noció molt més completa de formació o educació "al llarg i a l'ample de la vida", és a dir, abastant tots els anys ("al llarg") però abastant també tots els objectius vitalment importants per a les persones ("a l'ample"), no només les seves capacitats laborals.

En l'amplíssim ventall de possibilitats formatives hem de situar en primer lloc les de la millora del coneixement obtingut a les etapes formals, no només perquè el coneixement canvia, sinó perquè el creixement cognitiu de la persona és en si mateix una font de millora i de satisfacció vital principal. Però a més d'aquest, que ja té canals

universitaris ben consolidats i especialitzats, també és desitjable que les persones busquin la seva millora formativa en aspectes tan importants com el coneixement, expressió i gestió de les emocions i els afectes; com la formació i maduració de la llibertat i la responsabilitat; com el plantejament de canvis i variacions importants en l'orientació de la pròpia vida; com la millora i afinament de la sensibilitat cultural: aprenentatges interessantíssims de la riquesa, tant per consumir com per crear, del teatre, de la música, de la lectura, de l'escriptura, de la dansa, del cinema, etc., etc.; i molt especialment, tots tenim molt a millorar en l'autoformació de la sociabilitat i les pràctiques democràtiques, ateses les evidents limitacions que la política -tota, la institucional i la popular- manifesta en el nostre país; i, finalment, però no pas poc important, tenim terreny per córrer en la millora ètica en tots els àmbits, que -com ja volia el vell Aristòtil- és el camí segur no només per a la vida bona personal sinó també la col·lectiva i, a més, font segura de felicitat.

L'educació, en qualsevol moment de la vida i en qualsevol dels seus variadíssims aspectes importants a més del coneixement, demana avui més que mai la formació i la pràctica del pensament crític i científic, un ús competent i exigent del llenguatge natural, una consciència crítica i lúcida del passat i de la continuïtat del progrés humà i de la ciència mateixa, un coneixement i capacitat de gaudi de les arts i les expressions simbòliques humanes, uns plantejaments oberts i transversals del coneixement, una gran habilitat hermenèutica per moure'ns sense greu perill d'error en la líquidesa cultural i social, un cultiu seriós i, finalment, però sense pretensió d'exhaustivitat, una pràctica habitual de les virtuts socials democràtiques: l'habilitat dialògica, la flexibilitat negociadora i l'adaptabilitat tolerant als perfils múltiples de la complexa vida social.